

VÆRDIFULDE KULTURMILJØER I KØBENHAVN PRODUKTIONENS KØBENHAVN

3.4

Carlsberg

3.4 CARLSBERG, Glyptoteket, Videnskabernes Selskabs Bygning samt Bryggergården

Stedet

Kulturmiljøet omfatter alle Carlsbergs produktions-, lager- og administrationsbygninger mv. i Valby og på Vesterbro, herunder museum, boliger, haveanlæg og forskningscenter. Desuden indgår Carlsberg-kvarteret, som er et villaområde omkring Jesuskirken med Kirkevænget, Skovbogårds Allé, Søndermarksvej, Bjerregårdsvej, Bjerregårds Sidevej og Antonettevej samt Byggeforeningen Humleby med byggeforeningshusene i Carstensgade og Kùchlersgade og sidegaderne mellem disse to gader samt Jerichausgade og Vesterfælledvej. Endelig indgår det første bryggeri i Broilæggerstræde 5, Ny Carlsberg Glyptotek og Det Kgl. Danske Videnskabernes Selskabs bygning i Indre By.

Kulturmiljøet afgrænses af matrikelskel omkring villaer langs Kirkevænget, Valby Langgade, Kammasvej, kommunegrænsen syd for Rahbeks Allé, matrikelskel mod virksomheder ved Vesterbrogade/Vesterfælledvej samt af matrikelskel til jernbanen København-Korsør.

Matrikelgrænse for Broilæggerstræde 5, matrikelgrænse for Ny Carlsberg Glyptotek (Dantes Plads 7), matrikelgrænse for Videnskabernes Selskab (H.C. Andersens Boulevard 35).

Tid

Kulturmiljøet omfatter industrialismens tidsepoke fra omkring 1847 til omkring 1970 og den senere udvikling frem til 2008.

Begrundelse

Carlsberg, Valby er af Kulturarvsstyrelsen i 2007 udpeget som ét af de 25 nationale industriminder, som illustrerer den danske industrihistorie i perioden 1840-1970. Kulturarvsstyrelsen begrundes bl.a. udpegningen med, at Carlsberg er:

- "en af landets førende virksomheder og en mønstervirksomhed inden for den vigtige fødevarerindustri
- en illustration af overgangen fra håndværk til først damp, siden el, fuldautomatisering og globalisering
- løbende blevet udbygget gennem 150 år efter tegninger af tidens førende arkitekter".

Hele Carlsbergområdet er et enestående kulturmiljø, hvor der kan iagttages et vellykket samspil mellem kulturarvsværdierne og landskabs- og bebyggelsesstruk-

Oversigtskortet viser de 8 kulturmiljøer i Kommuneplan 2011 i afsnittet "Produktionens København". For hver af de markerede flader er der udarbejdet en baggrundsrapport. Denne rapport omhandler 3.4 Carlsberg og Glyptoteket.

turen. Det fortæller historien om industrialiseringen i København fra begyndelsen i 1847, hvor J.C. Jacobsen flyttede sin ølproduktion til Valby og frem til i dag, hvor produktionen er afviklet. Carlsberg blev placeret på en bakke i landskabet, hvor der var vand og god plads, men også nærheden til jernbanen havde betydning for valg af placering. Området er fortsat underlagt de naturgivne terrænforskelle, som kan iagttages i det fine samspil mellem bebyggelse, pladser, veje og haveanlæg.

Carlsberg er udtryk for et højdepunkt inden for dansk industriarkitektur, hvor det er muligt at se, hvordan en virksomhed har udviklet sig over længere tid. Kulturmiljøet består af en række arkitektoniske mesterværker, herunder også produktionsbygningerne, og er derfor atypisk i forhold til datidens øvrige industribyggerier.

Byggeforeningen Humlebys arbejderboliger nordøst for Carlsberg og de funktionæransattes villaer i Carlsberg-kvarteret vest for Carlsberg indgår også i kulturmiljøet. Disse fortæller sammen med J. C. Jacobsens og sønnen Carls villaer om de sociale forhold i industriens storproduktion. Endelig afspejler Glyptoteket og Videnskabernes Selskabs bygning også en tredje dimension i kulturmiljøet, nemlig fortællingen om brygger Jacobsen og datidens tradition, hvor industrimagnater investerede i kunst og kultur, men her også i videnskab.

Kulturmiljøets bevaringsværdier

Følgende strukturer, elementer og deres indbyrdes sammenhænge er bærende for opfattelsen og formidlingen af kulturmiljøet som helhed:

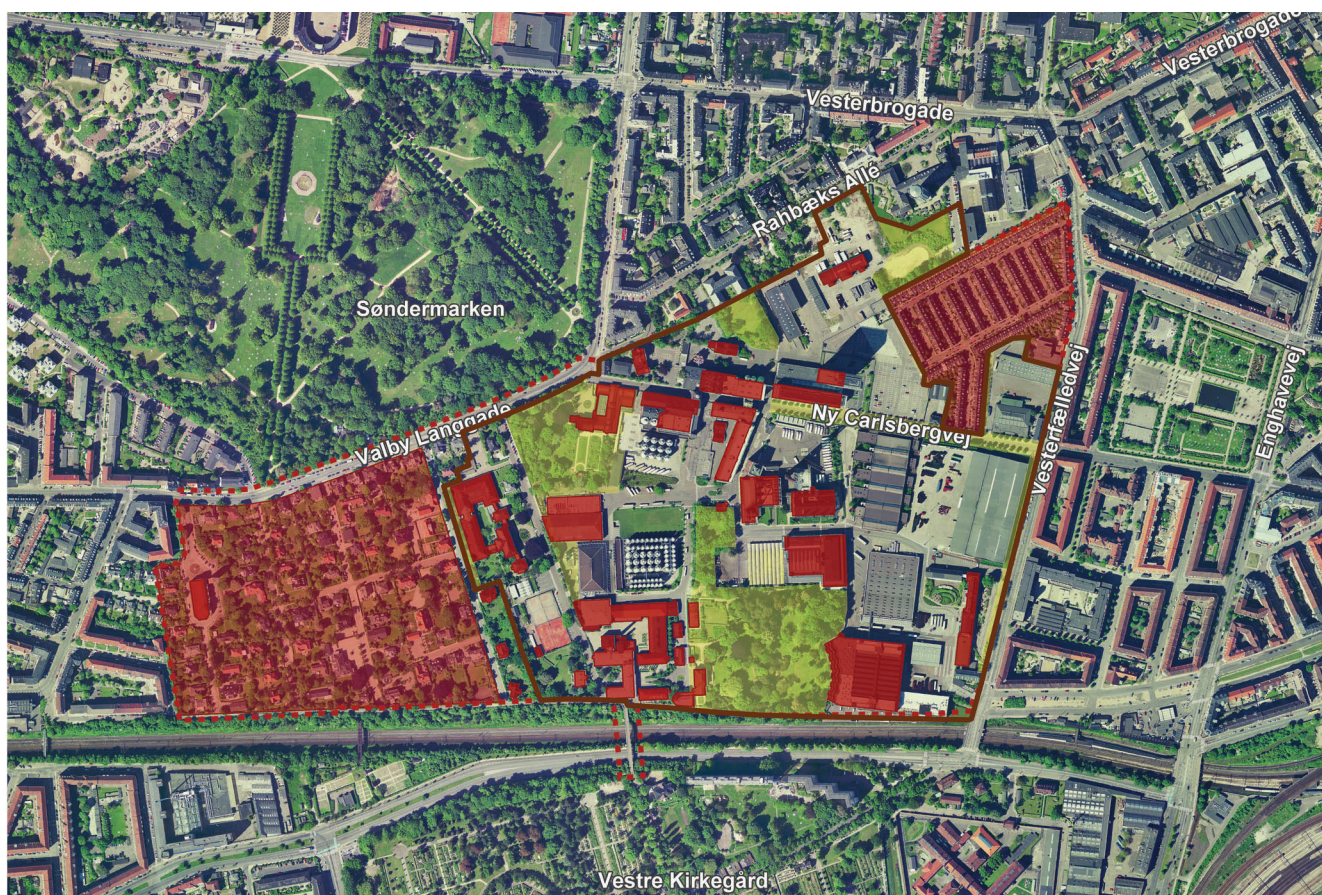
- Alle de statsligt fredede og de kommunalt udpegede bevaringsværdige anlæg, bygninger og bygningsdele, herunder detaljer som porte og skorstene mv., som fremgår af lokalplan nr. 432 for Carlsberg fra 2009
- Fredede og bevaringsværdige haver samt parkbånd og grønne forløb, som fremgår af lokalplan nr. 432 for Carlsberg fra 2009
- Humleby med de tilbageværende stakitafgrænsede forhaver og den bevarede vejstruktur
- Carlsberg-kvarteret med de karakteristiske villaer på store, hækaftgrænsede grunde og den bevarede grønne vejstruktur.

Følgende strukturer, elementer og sammenhænge har desuden betydning for forståelsen af kulturmiljøet som helhed:

- Carlsbergs urbane byrum med belægnings, byinventar, jernbanespor mv.
- Carlsbergs øvrige grønne byrum og haver med karaktergivende træer, trærækker og beplantning
- Ny Carlsberg Glyptotek, Det Kgl. Danske Videnskaberne Selskabs bygning og Bryggergården i Indre By.

- ▭ Afgrænsning af kulturmiljøet Carlsberg
- ▭ Afgrænsning af industrimindet Carlsberg
- Bærende bevaringsværdi
- Værdifuldt bebyggelsesmønster
- Værdifuldt landskabstræk

Kulturhistorie

Baggrund og hovedtræk

Carlsberg har stor betydning for Danmarks industrihistorie og er rent fysisk kendetegnet ved at være en meget tidlig industriel produktion. Carlsberg afspejler desuden et dynasti, skabt og udviklet af far og søn, der både udadtil og over for hinanden ville fremstå som fremadstræbende, velhavende og magtfulde. Uoverensstemmelser førte dog til, at J. C. Jacobsen i 1882 opsgav Carl Jacobsens lejemål af Ny Carlsberg, og det resulterede i, at et tredje bryggeri blev opført af sønnen. I sidste ende blev bryggerierne dog forenet under Carlsbergfondet.

Jacob Christian Jacobsen (1811-1887) overtog efter faderens død i 1835 et lille bryggeri i Brolæggerstræde, men en udflytning blev nødvendig, da bryggeriet blev for trangt og utidssvarende. Den 10. november 1847 blev det første bryg produceret på det nye bryggeri Carlsberg i Valby, opkaldt efter sønnen Carl Jacobsen (1842-1914).

Med tiden kom konkurrence fra bryggerierne Svanholm, Aldersro og lidt senere Tuborg, men produktionen var alligevel støt stigende indtil bryggeriet i 1867 brændte ned til grunden. Ved genopførelsen satte man på et forbedret bryggerikompleks og indførte samtidig damp-

kogning på bryggeriet. Kort efter opførte man det første Ny Carlsberg, som sønnen Carl skulle forpagte af faderen. Virksomheden blev udvidet mange gange, bl.a. i 1875 med Carlsberg Laboratorium.

Carlsberg har en lang og mangfoldig historie, som bl.a. kan følges i dets bygninger og produktionsanlæg og bryggeriet illustrerer en række af de forandringer, der har fundet sted på hovedparten af de danske industrivirksomheder igennem de sidste 150 år.

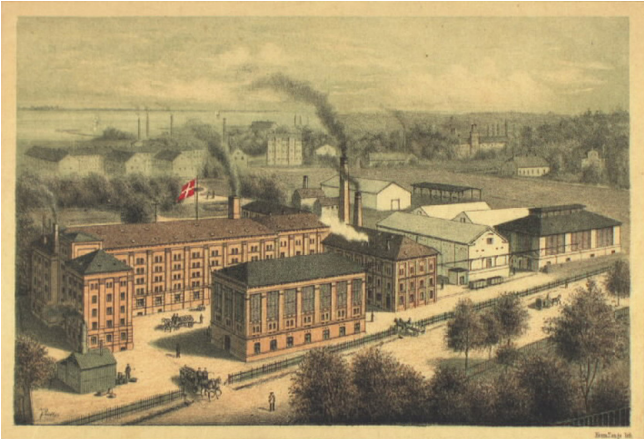
Carlsberg adskilte sig dog på mange måder fra sin samtid. I 1876 blev Carlsbergfondet stiftet, idet J. C. Jacobsen ønskede at bevilge penge til de videnskaber, der havde været essentielle for bryggeriets succes. Bryggeriets vækst på daværende tidspunkt skyldtes bl.a. satsningen på dampkraft, som Carlsberg i 1855 var den eneste blandt 25 bryggerier i København, der anvendte i produktionen. Carlsberg var byggeteknisk på forkant med udviklingen inden for industribyggeri. Endelig samarbejdede Carlsberg med store konkurrenter for at modsvare effekten af ølskatten fra 1891. Således indgik Carlsberg i 1903 en aftale med den største konkurrent De forenede Bryggerier, som bl.a. omfattede Tuborg. Aftalen indebar deling af overskud og tab og kom til at gælde, indtil de to bryggerier fusionerede i 1969.

Carlsberg set fra sydøst med villakvarteret mod vest og Humleby mod øst. I baggrunden ses Søndermarken og Frederiksberg Have. Kulturmiljøet rummer et vellykket samspil mellem industrisamfundets kulturarv og arkitektur- og landskabsstrukturen.

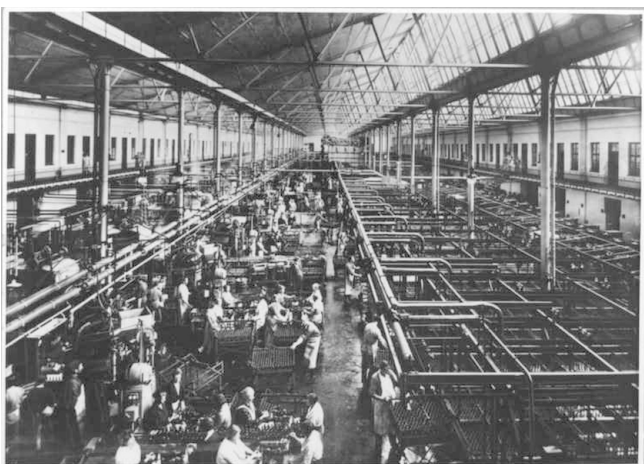
Luftfoto fra 1920'erne. Billedet er taget fra Søndermarken mod Indre By. Forrest i billedet ses Carls Villa's Have og herfra breder hele Carlsberg sig med de mange karakteristiske bygninger og anlæg. Til venstre i billedet ses Humleby.

Bryggeriet Gl. Carlsberg omkring opførelsestidspunktet. Bryggeriet lå på dette tidspunkt i udkanten af byen, hvilket vandudsigten, grusvejene og beplantningen vider om.

Aftapningsanstalten ca. 1900. Ølkuskene bragte øl ud til byens beværtninger. Den nationale og internationale eksport blev fragtet med tog.

Tapperihallen omkring 1930. En af virksomhedens største arbejdspladser. Maskinerne krævede endnu manuel betjening, senere blev Tapperihallen fuldautomatisk og arbejdsholdet lille. En tradition om at en del af lønnen blev udbetalt i øl, blev der dog ikke rokket ved.

Efter åbningen af Fredericia Bryggeri i 1979 blev hovedparten af produktionen bestemt til hjemmemarkedet flyttet hertil, og i 2008 besluttede Virksomheden Carlsberg A/S, at hovedparten af bryggeriproduktionen skulle flyttes til Fredericia. Kun Carlsbergs administrative, forskningsmæssige og besøgmæssige aktiviteter - herunder Husbryggeriet Jacobsen - blev i Valby.

Delområder og enkeltelementer

Herskabsboliger

J. C. Jacobsen opførte allerede ved virksomhedens udflugtning en herskabsbolig til sig selv og sin familie. Det samme gjorde sig senere gældende for sønnen Carl, som opførte en herskabsbolig, Carls Villa, med tilhørende haveanlæg. Det var en gammel tradition, at mester og medarbejdere boede på samme matrikel, men opførelsen af J. C. Jacobsen nye villa medførte en tydelig afgrænsning af privatboligen og virksomheden. Villaen er et udtryk for en social adskillelse, der gjorde bryggeren synlig overalt på virksomheden, uden at den enkelte medarbejder så ham selv i daglige. J.C. Jacobsen er fint eksempel på en mand af industrialiseringen. Villaen er derfor mere end en rigmandsbolig - den et udtryk for en ny tids begyndelse. Fra at være født til privilegier i tiden før Grundlovens indførelse, bliver det muligt for den almene borger at skabe sin egen succes.

Hovedindgangen til Gl. Carlsberg. Kridttårnet og Stjerneporten og den bevarede trægruppe står tilbage, som et minde om en svunden tid.

Bryggerigården er overvejende i 1-2 etager og opført i gule mursten.

Ny Carlsberg Vej med den bevaringsværdige og strukturgivende allé, der går som en akse gennem hele området, og med Elephantporten og dobbeltportalen (Dipyllonen), der står som et vartegn for hele kulturmiljøet.

Humbleby

Hvis J. C. Jacobsens og Carls villaer sammenholdes med den nærliggende Humleby, der blev opført i 1884-1895, ses forholdet mellem villaer og Humleby tydeligt som et udtryk for den nye tids industri. Arbejdernes Byggeriforening, som senere kom til at hedde Humleby, blev bygget for både arbejderne på B&W og Carlsberg. Folketællingen fra 1890 viser, at godt en fjerdedel af beboerne i Humleby var bryggeriarbejdere, dertil kom at ca. halvdelen var beskæftiget i bifag til bryggerfaget, f.eks. bødkere, snedkere, sadelmagere og kuske. Den sidste fjerdedel var en mere blandet gruppe bestående af bl.a. arbejds mænd, slagtere, skomagere. Overvægten af beboerne i bryggerierhverv tyder på, at Humleby primært var hjem for arbejderne fra Carlsberg - hvilket også bebyggelsens navn indikerer.

Carlsberg-kvarteret

I området nær Carlsberg - kaldet Carlsberg-kvarteret - findes flere herskabsvillaer. I dette kvarter boede dels Carlsbergs højere funktionærer, dels en række af datidens kunstnere. I villaen Solbakken på Gamle Carlsberg Vej 21, som blev bygget af Carlsbergfondet i 1903, boede Carlsbergs direktør. På samme vej boede fra 1880 maleren August Jerndorff, der havde flere opgaver for bryggerne af både privat og arbejdsmæssig karakter. Han udførte flere portrætter, udsmykning på Frederiksborg Slot samt i 1891 Apostelvæggen i Jesuskirken. Blandingen af

kunstnere og funktionærer har bl.a. givet kvarteret et tilhørsforhold til Carlsberg, som ikke bør overses.

Ny Carlsberg Glyptotek og Videnskabernes Selskab

Både far og søn var kunstelskere og støttede gennem Carlsbergfondene (oprettet i henholdsvis 1876 og 1902) kunst og videnskab. Carl Jacobsen stod bl.a. bag museet Ny Carlsberg Glyptotek, som han ønskede både kunne danne og oplyse borgerne, og som i dag rummer antikke og moderne skulpturer samt en malerisamling. Kunstinteressen resulterede bl.a. i, at noget af Danmarks fornemmeste industriarkitektur kan opleves på Carlsberg.

J. C. Jacobsens videnskabelige interesse bragte ham i forbindelse med Videnskabernes Selskab, som sidenhen kom til at spille en stor rolle i statutterne i Carlsbergfondet. I overensstemmelse med brygger J. C. Jacobsens ønske, men efter hans død, blev Videnskabernes Selskabs bygning finansieret af Carlsbergfondet.

Bryggerigården

I Brolæggerstræde 5 havde familien Jacobsen brygget øl siden 1826 ved håndkraft. Bryggergården var et typisk københavnsk hus i fem etager og med mange side- og baghuse, hvor bryggerfamilien med tjenestefolk og bryggersvende boede. I dag bruges bygningerne af Ny Carlsbergfondet.

Humblebys rette veje og små forhaver. Her ses enkelte bevarede stakitter. Carlsbergsiloen danner et markant fikspunkt for enden af arbejderboligerne.

Landskab

Landskabskarakter

Carlsberg udgør et ca. 100 ha stort område på Vesterbro, der er placeret i bydelens mest kuperede terræn på Valby Bakkes skråning, hvor terrænet stiger 18 m fra Vesterfælledvej til Valby Langgade. På Valby Bakke var der i begyndelsen af 1800-tallet god plads, og lokaliteten blev bl.a. valgt fordi undergrunden indeholdt rigelig med rent vand, som var bedre end Københavns brøndvand.

Syd for Carlsberg ligger jernbanen, som var væsentlig for transporten af varer til og fra ølproduktionen. Her var landskabet fladt, idet det bestod af det tidligere marine forland, som blev opfyldt og udjævnet. Mod sydvest afgrænser Vestre Kirkegård - i et skrånende terræn - og mod nordvest ligger Frederiksberg Have og Søndermarken højt i et mere kuperet terræn. Begge parkområder hører til blandt de store, rekreative grønne områder i København og Frederiksberg Kommune.

På det kuperede terræn syd for Ny Carlsberg Vej danner kulturmiljøets store bygningsvolumener diffuse og opløste rum. Enkelte bygningsanlæg markerer sig særligt, f.eks. skorstene i murværk, Kridttårnet samt siloanlægget med blank metaloverflade. Området rummer flere grønne arealer, og det varierede terræn åbner for vekslende kig til bygninger og anlæg. De grønne områder og de mange urbane rum bindes mere eller mindre sammen af de mange karaktergivende træer, trærækker og øvrig

Carlsberg-kvarteret er karakteriseret af de mange herskabsvillæer med tilhørende haver, der ofte har bevaret den grønne afgrænsning af klippede eller uklippede hække.

Carlsberg-kvarteret er opbygget omkring Jesuskirken. De murede eller pudsede villaer indgår i et fint samspil med de omgivende haver og områdets mange karaktergivende træer.

Ny Carlsberg Glyptotek med haveanlæg forener kunst og arkitektur.

beplantning på Carlsberg.

Oplevelsesrige delområder og enkeltelementer

To særlig oplevelsesrige delområder indgår som væsentlige dele af helheden i kulturmiljøet. Det drejer sig om haven omkring Æresboligen - Akademiets Have - samt haven omkring Carls Villa - Carls Jacobsens Villa's Have.

Akademiets Have

Haven omkring Æresboligen, Akademiets Have, er et engelskinspireret landskabeligt haveanlæg, der blev skabt omkring 1851 af haveinspektør Rudolf Rothe i overensstemmelse med J.C. Jacobsens ønsker. Haven består bl.a. af terrassehave, løvgang samt stenbed og rummer eksotiske nåle- og løvtræer i grupper og solitært, der blev importeret fra hele Europa. De Hængende Haver på Sv. Eske Kristensens tappehal er en elegant afslutning på Æresboligens Have, idet tappehallen er opbygget som et terrasseret haveanlæg med bevoksede opholdsarealer.

Carls Jacobsens Villa's Have

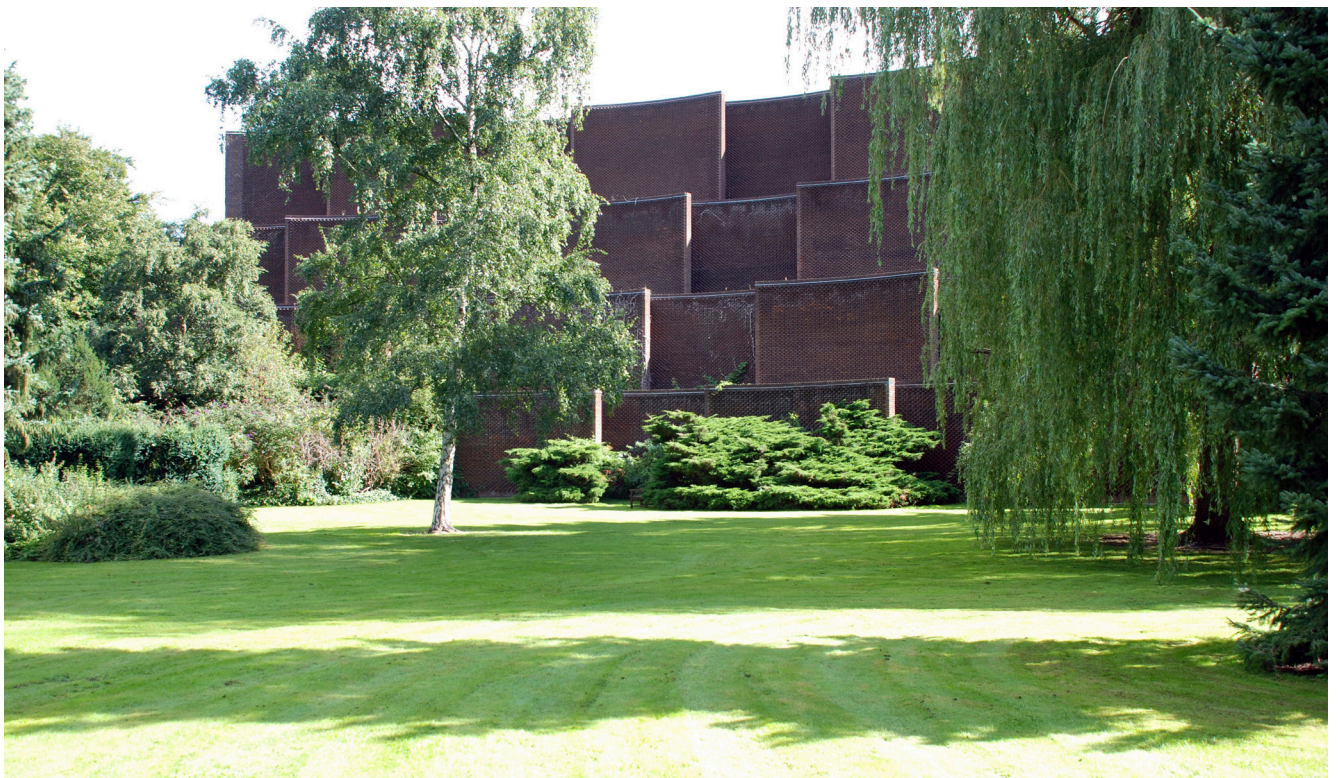
Det historiske haverum omkring Carl Jacobsens villa, også kaldet Ny Carlsberg Have, blev anlagt omkring 1892 og var formodentlig tegnet af Hack Kampmann. Den ene del af haven var stramt opbygget med vandbassin, romerske skulpturer, havehus og loggia, mens den anden del - et landskabeligt anlagt haveanlæg - primært bestod af snoede stier mellem solitærtræer og grupper af træer. Haven rummer i dag velvoksne og karaktergivende beplantninger, herunder markante træer, samt skulpturer

Billedet viser Æresboligen med haveanlæg. Haven blev skabt omkring 1851 i overensstemmelse med J.C. Jacobsens ønsker.

mv.

Af landskabelig værdi for kulturmiljøet er parkbånd og grønne forløb, herunder de mange karaktergivende træer og træækker langs Ny Carlsberg Vej, Gamle Carlsberg Vej, Vester Fælledvej, Skovbogårds Allé og den grønne sti langs jernbanen. Desuden indgår Glyptotekets lille have sydvest for museet, som blev anlagt i årene 1906-1908 efter tegninger af anlægsgartner Valdemar Fabricius Hansen (1866-1953). Haven er karakteriseret ved en streng symmetri, hvor midteraksen tager udgangspunkt i Kampmanns bygning, og hvor der på begge sider er plæner, bede og gange afgrænset af klippede buksbom-

Æresboligens haveanlæg og Sv. Eske Kristensens De Hængende Haver.

Carls Villa og Carl Jacobsens Villa´s Have blev anlagt omkring 1892. Den udgør en værdifuld sammenhængende helhed.

Jernbanen har været afgørende for valg af placering af Carlsberg. Skråningerne rummer en værdifuld beplantning, der fungerer som afgrænsning af kulturmiljøet.

hække, og der er opstillet en række af bronzeskulpturer.

Arkitektur

Hovedtræk og bebyggelsesmønstre

Carlsberg er udtryk for et højdepunkt inden for dansk industriarkitektur, og der findes en righoldig litteratur, der skildrer de mange bygningsmæssige kvaliteter.

Virksomheden omfatter tre selvstændige bryggerier og to aftapningsanstalter, som gradvist bliver integreret efter 1902. Hele området blev udbygget efter additionsprincippet, og det er derfor muligt at se, hvordan virksomheden har udviklet sig over længere tid, idet de mange enkeltbygninger har bredt sig ud over området fra 1847 til 2008.

Fra 1881 blev Carl Jacobsen selv bygherre, og sammen med nogle af tidens førende arkitekter skabte han store, spektakulære administrations- og produktionsbygninger, der siden blev monumenter og synonyme med Carlsberg. Dekorationer, inskriptioner og ornamentik i murværk, buste, skulpturarbejder og forgyldninger prægede disse byggerier, der frit benyttede både stil- og formsprog fra forskellige tidsepoker og geografiske bestemmelser.

Gammel Carlsberg.

Den store detaljerighed er kendetegnende for Carlsbergs ældste byggerier.

Carls Villa og Carl Jacobsens Villa's Have blev anlagt omkring 1892. Den udgør en værdifuld sammenhængende helhed.

Den store detaljerighed er kendetegnende for Carlsbergs ældste bryggerier såvel ind- og udvendigt.

området ses flere bevaringsværdige bygninger, bl.a. KB-siloen (Carlsbergsiloen), der er et markant fikspunkt i Vesterbro-bydelen, og som i 1990'erne blev restaureret og omdannet til lejligheder. I området findes endvidere store tidligere udendørs lagerpladser samt staldanlæg. Nord for Ny Carlsberg Vej ses en bygsilo, der blev opført i 1963, og som med sin højde på 88 m dominerer omgivelserne.

Gammel Carlsberg

Området ligger øst for Gl. Carlsbergvej og nord for jernbanen og rummer de tidligere bryggeribygninger, som også er fra midten af 1800-tallet, samt Æresboligen med tilhørende haveanlæg. Et plankeværk og et stakit langs Gl. Carlsbergvej er bevaret som et væsentligt strukturgivende element, der samtidig viser, at virksomheden var

steder. Det gamle indiske soltegn, hagekorset, ses således stadig flere steder.

Gennem tiderne har der været tre forskellige bryggerier på Carlsberg: Kongens Bryghus og Gammel Carlsberg, som begge blev anlagt af brygger J.C. Jacobsen i 1847, samt Ny Carlsberg, der blev grundlagt af sønnen Carl Jacobsen.

Delområder og elementer i bebyggelsen

Kongens Bryghus

Kongens Bryghus er en lokalitet, der i dag er et varemærke for Carlsberg Danmark. Området ligger mellem Ny Carlsberg Vej og Rahbeks Alle. Bygningerne er oprindelig fra 1847, men blev efter en brand genopført i 1867. Arkitekten var H.C. Stilling, men efter branden blev også arkitekten N. S. Nebelong tilknyttet. Anlægget bestod af bryggeri- og malteribygning, lagerbygning samt staldbygning og en direktørbolig. Bebyggelsens højde spænder fra lave bygninger i ét plan til bygninger i fire etager og danner tilsammen karakterfulde gårdrum. I

Gamle Carlsberg.

et afspærret område.

Bygningerne blev tegnet af J.C. Jacobsen i samarbejde med arkitekten H.C. Stilling. Området er mod øst adskilt fra Ny Carlsberg af Æresboligens parkanlæg, der afsluttes af arkitekten Sv. Eske Kristensens 4-etagers bygning med De Hængende Haver fra 1954. De tidligere bryggerbygninger er overvejende i 1-2 etager og opført i gule mursten med stor detaljerigdom. Brygger J.C. Jacobsen tegnede selv flere af fabriksbygningerne. Æresboligen var oprindeligt bryggerens egen bolig, og bryggeren tegnede bygningen med bistand fra arkitekten N.S. Nebe-long. Den blev opført i 1853 i senklassicistisk stil.

Ny Carlsberg-området

Området strækker sig fra Ny og Gamle Carlsberg Vej til Vesterfælledvej og rummer et samlet kompleks af ældre og nyere industribebyggelser med bl.a. siloer, tappehal-ler, administrationsbygninger, laboratoriebygninger og tekniske anlæg. Alleen på Ny Carlsberg Vej med bebyg-gelse på begge sider af vejen danner sammen med Elefantporten og dobbeltportalen (Dipylonporten) områdets arkitektoniske tyngdepunkt og er et vartegn for Carls-berg. Elefantporten og Dipylonporten er som flere andre bygninger på Carlsberg tegnet af arkitekten Vilhelm Dahlerup, mens arkitekten Hack Kampmann står bag Carl Jacobsens Villa i Carlsberg-områdets nordvestlige del.

Carlsberg-villkvarteret med Jesuskirken

Villakvarteret blev udbygget i perioden 1870 til 1930, men hovedparten er fra omkring 1900. Flere af periodens bedste arkitekter som Ulrik Plesner, Fritz Koch, Thomas Havning, P. Holsøe m.fl. har tegnet de murede eller pud-sede villaer i 1½-2½ etage. Villaerne er prydet med mange fine detaljer som frontispicer, karnapper, kviste, søjler, markerede vindues- og dørpartier og tårne. Mange af vil-lærne omkring Bjerregårdsvej og dele af Søndermarks-vej er store villaer, der er udført som mindre palæer eller store herskabsvillaer. Kvarteret rummer mange store træer langs veje og i haverne, som giver området en fro-dig, grøn karakter. Langs Skovbogårds Allé findes bl.a. en stynet lindeallé.

På Kirkevænget syd for Søndermarken ligger Jesuskir-ken ca. ½ km vest for Carlsberg-området. Kirken blev teg-net af Vilhelm Dahlerup for brygger Carl Jacobsen og er en parafrase over tidlig europæisk kirkearkitektur med både byzantinske, romerske og oldkirkelige træk. Den blev opført 1884-91, som et mausoleum for Carl Jacobsen og hans familie, og i krypten under kirken står familiens sarkofager.

Dipylonporten udgør et arkitektonisk tyngdepunkt. Bygningen er markant og rummer stor detaljerigdom.

Carlsbergsiloen er et af Københavns markante bygværker, der som fikspunkt markerer bydelen.

Humbleby

Humbleby blev opført i gule sten i 2½ etage i 1886-1891 og er tegnet af F. Bøttger, og naboskabet til Carlsberg understreges af de to siloer, der tegner sig i forlængelse af gaderummene. Bebyggelsen fremstår som et selvstændigt lille bykvarter, der er karakteriseret ved en stram bebyggelsesstruktur med to langsgående veje og en række korte forbindende sidegader. I sidegaderne er der forhaver på begge sider, mens der i de langsgående gader kun er forhaver langs facadebebyggelsen. Enkelte steder er de oprindelige stakitter bevaret omkring forhaverne.

Bryggergården

Bryggergården, Brolæggerstræde 5, var en købmandsgård fra 1795 som bestod af bolig i for- og sidehusene, og derudover var der pakhuse til korn og malt og en stald. Gården fremstår velbevaret, og de tidligere funktioner kan fortsat fornemmes, skønt bygningerne har fået nye anvendelser.

Ny Carlsberg Glyptotek og Videnskabernes Selskab

Videnskabernes Selskabs bygning og Glyptoteket ligger lige over for hinanden langs H. C. Andersens Boulevard.

Glyptoteket forener kunst og arkitektur i fire arkitekters bygningsværker, som er skabt over 100 år. Glyptoteket blev tegnet af arkitekt Vilhelm Dahlerup og indviet i 1897. Bygningen består af tre fløje omkring en overdækket vinterhave og facaden er inspireret af veneziansk renaissance og dekoreret med polerede granitsøjler, statuer, muslingeornamenter og terrakottamønstre i murværket. Den er flere gange blevet udvidet; af Hack Kampmann i 1906, af Henning Larsen i 1996 og senest af Dissing + Weitling i 2006.

Det Kgl. Danske Videnskabernes Selskabs bygning blev tegnet af arkitekten Wilhelm Petersen og blev opført i 1894-98, som et fritliggende palazzo i italiensk renaissancestil.

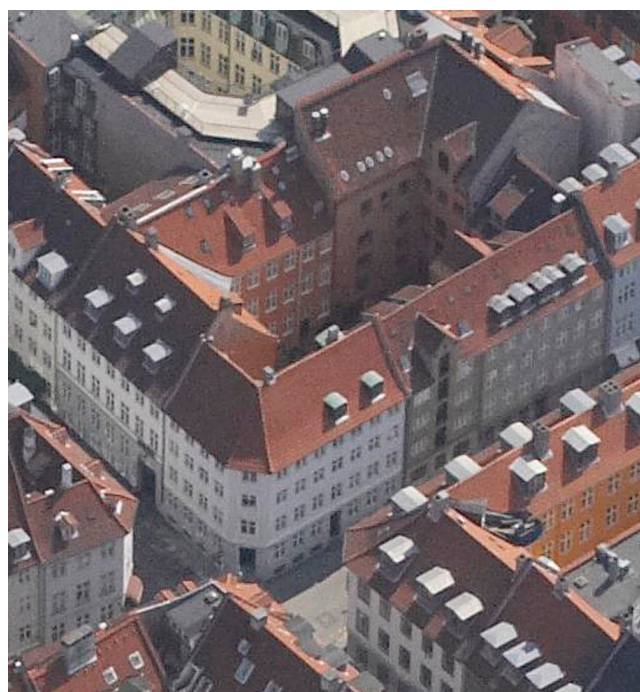
Sårbarhed

Mange af de historiske bygninger er enten fredede eller udpeget som bevaringsværdige i lokalplan for Carlsberg nr. 432 del II fra 2009 og i lokalplan nr. 333 (Bjerregårdsvej, 2001) for villakvarteret vest for Carlsberg. I forbindelse med udbygningen af Carlsberg-området bliver det derfor en udfordring og en balancegang at udvikle dette nye byområde hensigtsmæssigt og samtidig sikre de funktionelle, sociale, arkitektoniske, landskabelige og kulturhistoriske sammenhænge i det nationale industriminde.

Glyptoteket og Videnskabernes Selskabs bygning vurderes ikke umiddelbart truet. Humleby og Carlsberg-

Kig ud over tagene i Humleby.

Bryggergården, Brolæggerstræde 5.

kvarteret er sårbare over for udvikling og ændring, som spolerer fortællingen om områdets tidligere funktioner og sammenhæng til Carlsberg. Eksempelvis over for nedrivning eller manglende vedligeholdelse af bygninger samt til- og ombygninger, der ikke i stil og materialevalg harmonerer med den lokale og traditionelle byggeskik.

Udviklingsmuligheder

Lokalplanen fra 2009 skal udgøre det planmæssige grundlag for at omdanne Carlsberg fra et industriområde til et tæt og funktionelt blandet bykvarter. Genanvendelsen og formidlingen af kulturmiljøets kulturarvsmæssige, arkitektoniske og landskabelige kvaliteter, som tilsammen danner en værdifuld helhed bestående af en

velbevaret struktur og af mange enkeltelementer, bliver et meget væsentligt aspekt i omdannelsen og udviklingen af den nye bydel. Disse kvaliteter kan betragtes som kulturarvsressourcer, der er væsentlige i forbindelse med bevaring af Carlsberg-området som et levende kulturmiljø, og de er samtidig med til at give det moderne bykvarter sin helt egen nationale kulturarvsidentitet.

Formidlingen af dette spændende kulturmiljø er allerede langt. Carlsberg Danmark har sit eget besøgscenter, og der findes en stor mængde litteratur mv., som kan understøtte en gåtur på egen hånd i området. Et stykke Carlsberg-historie kan også formidles via Glyptoteket og Videnskabernes Selskabs bygning. Desuden ses et lille stykke kulturhistorie rundt i Københavns gader, hver gang de store bryggerheste trækker ølvogne rundt i byen. Under hensyntagen til bevaringsværdierne anbefales det, at fortsætte formidlingen, anvendelsen og den økonomiske nyttiggørelse af området både under og efter omdannelse til en ny bydel i København.

Endvidere bør overvejes, hvordan Humleby og Carlsbergkvarteret bevares og evt. udvikles i respekt for kulturmiljøværdierne og inden for de eksisterende rammer.

Nuværende sikring

Carlsberg-området er omfattet af en rammelokalplan med bevaringsbestemmelser, der er udarbejdet i forbindelse med ønsket om at omdanne Carlsberg til et tæt og levende bykvarter. Der udarbejdes løbende tillæg med byggeretsgivende bestemmelser. Villaområder mod vest er omfattet af bevarende lokalplan.

Bryggergården, Ny Carlsberg Glyptoteks museumsbygning og indre gårdspladser samt forpladsen mod Dantes Plads og haveanlæggene mod Tietgensgade, Ved Glyptoteket og Niels Brocks Gade er alle fredede efter bygningsfredningsloven.

Lignende eksempler

Holmen viser også de sociale forhold og sammenhængen mellem arbejdsplads, bolig mv. og fremstod som en by i byen - også længe før området træder ind i industrisamfundets tidsepoke. Endvidere kan der hentes inspiration i den tidligere klædefabrik omkring Brede Værk ved Mølleåen, hvor fabrikken omkring 1900 var vokset til et lille fabriksamfund med boliger, vuggestue, skole, butik, og spisehus.

Kilder

Bydelsatlas for Københavns Kommune

Carlsbergbryggerierne. Fysisk udviklingsplan, II Bygnings- og landskabsregistrering. Henning Larsens Tegnestue i samarbejde med bl.a. Malene Hauxner og Stig Andersson. 2. juli 1993

Caspar Jørgensen: Carlsberg bebyggelseshistorie 1847-2008. Architectura 31, 2009.

Folketælling for Sokkelund Herred, Hvidovre Sogn 1870, 1890, 1900, 1901, 1906.

Jørgen Bonde Jensen: Carlsberg - Et københavnsk drømmebillede, Tiderne skifter, 1976

Jørgen Selmer: Industrisamfundets kulturarv. Regional indberetning af industriminder i Københavnsregionen: Arbejdermuseet, Københavns Bymuseum, Nationalmuseet, Kroppedal, Det Regionale Faglige Kulturmiljøråd for Københavns og Frederiksberg Kommuner, Det Regionale Faglige Kulturmiljøråd for Københavns Amt. 2004
Jørgen Sestoft og Jørgen H. Christiansen Guide til dansk arkitektur 1. 1995

Kulturarvsstyrelsen: Industri Industri 25 stk. dansk kulturav. Gads Forlag 2007

Landsarkivet for Sjælland, Lolland - Falster og Bornholm: Folketælling for udenbys Vestre Kvarter 1890, 1901, 1906

Lokalplan nr. 432 for "Carlsberg" med kommuneplantillæg. 2009

Mette Lund Jørgensen: Valby Bakke, Forlaget Rhodos, 2009

www.kulturarv.dk/25fantastiske/25-fantastiske-industrier

www.miljoportal.dk/Arealinformation

Københavns Kommune
Teknik- og Miljøforvaltningen
Byens Udvikling
Postbox 348
1503 København V
Telefon 33 66 35 00
E-mail: byensudvikling@tmf.kk.dk
www.kk.dk

KØBENHAVNS KOMMUNE
Teknik- og Miljøforvaltningen